

Realizacja praktyk religijnych przez studentów

Implementation of religious practices by students

Key words: religious practices, religious activity, students, university

Abstract: The article presents the results of research on selected determinants of religious activity, with particular emphasis on the group of students.

In Poland, interesting are, inter alia, Studies by the Public Opinion Research Center, including the research communiqué No. 144 of November 24, 2021, entitled The religiosity of young people in comparison to the general public entitled The religiosity of young people compared to the general public A key part of the article is a summary of surveys conducted among students of the Faculty of Pedagogical Sciences of the Cardinal Stefan Wyszyński University.

Słowa kluczowe: praktyki religijne, aktywność religijna, studenci, uniwersytet

Streszczenie: W artykule, zaprezentowano wyniki badań nad wybranymi uwarunkowaniami aktywności religijnej, ze szczególnym uwzględnieniem grupy studentów.

Na gruncie polskim interesujące są m.in. Opracowania Centrum Badania Opinii Społecznej, w tym komunikat z badań nr 144 z dnia 24.11.2021 r. pt. *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*.

Osobne miejsce w artykule zajmują wybrane fragmenty badań sondażowych przeprowadzonych wśród studentów Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Wprowadzenie

Analizując zagadnienie aktywności religijnej, warto zauważyć, że religijność stanowi złożoną cechę każdego człowieka. Przejawia się ona z różnym natężeniem, zależnie od wielu czynników, takich jak na przykład wychowanie, historia oraz doświadczenia życia. Przebiega od braku religijności aż po religijność bardzo żywą i intensywną. Religijność przejawia się również w wielu wymiarach życia człowieka, od najbardziej osobistych i indywidualnych sfer takich jak doświadczenie duchowe, poprzez określoną wiedzę z zakresu teologii, odniesienie do norm i zasad życia wynikających z określonych treści wiary, określone działania i zachowania, przybierające również charakter wspólnotowy, aż po związek oraz uczestnictwo w religijnych instytucjach (*Religijność i aktywność...*, 2015, s. 5).

Praktyki religijne są wyrazem więzi z Bogiem. Stanowią nieodłączny element w życiu chrześcijanina. Praktyki te stanowią fundament życia w każdym okresie rozwoju jednostki, także w rozwoju człowieka dorosłego.

W literaturze poświęconej rozwojowi człowieka dorosłego podkreśla się, że dorosłość jest okresem, w którym człowiek pełni zwykle rolę małżonka, rodzica i pracownika (por. m.in. *Biografie rodzinne...*, 2021; Oleś, 2011; Pietrasiński, 1990; *Psychologiczne...*, 2005). Na gruncie psychologii społecznej rozważane są relacje między religijnością młodych osób wchodzących w dorosłość a rozwojem ich tożsamości i dobrostanem psychicznym (por. Gurba i in..., 2015). Praktyki religijne są najbardziej widocznym przejawem religijności (por. Rydz, 2012, s. 40). Stanowią konkretne działania, w ramach którego zawiera się osobista relacja jednostki do Boga. Dzięki temu człowiek wypracowuje swój odrębny sposób komunikacji z Bogiem, a także tworzy więź z daną wspólnotą. Celem wspólnoty jest poprawianie relacji na drodze człowiek–Bóg. J. Mariański dokonał rozróżnienia następujących praktyk religijnych:

- praktyki jednorazowe – zalicza się chrzest, pierwsza komunia św., bierzmowanie, ślub oraz pogrzeb,
- praktyki powtarzalne – wyróżnia się niedzielną mszę św.,
- praktyki prywatne, inaczej nadobowiązkowe (Mariański, 2004, s. 177–178).

Praktyki prywatne, inaczej nadobowiązkowe, są to praktyki propagowane przez Kościół, jednak nie są one obowiązkowe, a co za tym idzie, nie pociągają za sobą żadnych sankcji. Stanowią jedynie czynności życia dodatkowego w procesie religijnym. Do tego typu praktyk zalicza się: pielgrzymki; nabożeństwa: majowe, różańcowe, drogę krzyżową, gorzkie żale (*Praktyki religijne...*, 2016).

Czy mamy do czynienia z kryzysem religijności?

Literatura poświęcona zagadnieniom trudnych sytuacji życiowych, czy też kryzysów w życiu człowieka, jest dość bogata. Dotyczy to też obszaru edukacji, czy też życia duchowego, religijności człowieka (por. m.in. Bagrowicz, 2000, s. 97–110; *Biografie...*, 2021; *Pedagogika wobec...*, 1998; *Wybrane zagadnienia...*, 1996).

Opisując trudności i kryzysy religijne wieku dorastania (J. Bagrowicz, 2000, s. 102) przywołał interesującą klasyfikację J. Makselona, który wymienia cztery typy kryzysów religijnych. Kryzys religijny typu A dotyczy przede wszystkim ludzi młodych. Odnacza się intensywnością i szybkim narastaniem. Autor ten twierdzi, iż stan ten utrzymuje się tylko przez pewien czas, a najistotniejszym przejawem tego okresu jest obniżenie częstotliwości praktyk religijnych oraz pojawiające się wątpliwości natury dogmatycznej. Przyczyn tego rodzaju kryzysu upatruje się w laicyzacyjnym oddziaływaniu środowiska, zaniedbaniu praktyk religijnych oraz załamaniu się wiary w miłość i uczciwość ludzką. Widać z tego, że nie wszystkie zaniechania praktyk religijnych oraz stawianie niepokornych pytań na temat prawd wiary to przejaw buntu czy odrzucenia Boga. Jest to najczęściej przejaw pewnego buntu występu-

jącego u przeważającej części populacji młodych, charakterystyczny dla przemian młodości. W kryzysie nazywanym tu kryzysem typu B obserwuje się przede wszystkim obniżenie praktyk religijnych.

Kryzys tego typu powstaje i zanika powoli, ma małą intensywność. Młodzież napotyka na trudności na drodze modlitwy, zacierają się dla niej sens uczestniczenia we mszy i innych nabożeństwach. Postrzegają to jedynie w kategoriach pewnych tradycyjnych praktyk, które w rzeczywistości nic nie dają. Przyczyn tego typu kryzysu upatruje się w obniżeniu poziomu życia moralnego i sytuacjach trudnych, nazywanych traumatyzującymi. Kryzys typu C odznacza się obniżeniem intensywności praktyk religijnych i osłabieniem więzi emocjonalnej z Bogiem, który staje się dla młodych daleki, odległy. Jego powodem są sytuacje traumatyzujące, zlaicyzowane środowisko życia młodych i zaniedbanie praktyk religijnych. Jak podaje J. Makselon, ten typ kryzysu występuje najrzadziej. Najtrudniejszy jest kryzys typu D. W jego przejawach kumulują się wszystkie główne elementy kryzysu religijnego, a więc wątpliwości natury dogmatycznej, obniżenie częstotliwości praktyk religijnych, zmniejszenie stopnia więzi emocjonalnej z Bogiem i negatywne nastawienie do Kościoła. Do głównych przyczyn powstania tego typu kryzysu należy m.in. fascynacja życiem, wejście w nowe środowisko (J. Bagrowicz, 2000, s. 102–103).

W dniu 24.11.2021 r. Centrum Badań Opinii Społecznej opublikowało komunikat z badań Nr 144 pt. *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa* (listopad 2021, ISSN 2353-5822).

Komunikaty z badań CBOS to bieżące raporty sporządzane na podstawie wyników badań statutowych realizowanych co miesiąc w serii „Aktualne problemy i wydarzenia”. Analizowane dane pochodzą z badań CBOS z okresu od marca 1992 do sierpnia 2021 roku łącznie. Badania te realizowane były na liczących około 1000 osób reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski.

Z badania CBOS wynika, że w społeczeństwie polskim w okresie 1992–2021 nastąpił powolny spadek poziomu wiary religijnej i szybszy spadek poziomu praktykowania. Podano, że „na przestrzeni prawie trzydziestu lat, odsetki deklaracji wiary, choć spadają, utrzymują się na bardzo wysokim poziomie: w marcu 1992 roku wierzący oraz głęboko wierzący stanowili łącznie 94 proc. ogółu badanych, a w sierpniu 2021 roku – 87,4 proc.”. „Powoli rośnie jednak odsetek niewierzących (raczej niewierzących oraz całkowicie niewierzących), który w 2021 roku wyniósł łącznie 12,5 proc.”. Największe zmiany dotyczą osób urodzonych w roku 1997 lub później. Odnotowano także spadek odsetka praktykujących religijnie. Liczba niepraktykujących wzrasta najgwałtowniej wśród osób w wieku 18–24 lata.

Z badania wynika, że kobiety były i pozostały bardziej wierzące niż mężczyźni. Dodano, że „proces utraty wiary przebiega stosunkowo najszybciej wśród osób z wyższym wykształceniem, wolniej – wśród tych z wykształceniem średnim, a najwolniej – z wykształceniem podstawowym lub zawodowym”.

Bardziej dynamicznie zmiany dokonują się w największych miastach, gdzie w 1992 roku odnotowano 91 proc. wierzących wśród ogółu badanych, a obecnie – 72,5 proc., przy odsetku niewierzących wynoszącym 27,5 procent. Więcej niż co czwarty mieszkaniec Warszawy, Krakowa, Łodzi, Wrocławia i Poznania deklaruje, że nie wierzy. W mniejszych miejscowościach poziom wiary religijnej także spadł, ale jedynie o około 6 punktów procentowych.

Z badania CBOS wynika także, że spada odsetek regularnie praktykujących (kilka razy w tygodniu oraz raz w tygodniu) – z 69,5 proc. w marcu 1992 roku do 42,9 proc. w sierpniu 2021 roku – częściowo na rzecz praktykujących nieregularnie. Rośnie natomiast odsetek niepraktykujących, który w 2021 roku wyniósł 24,1 procent.

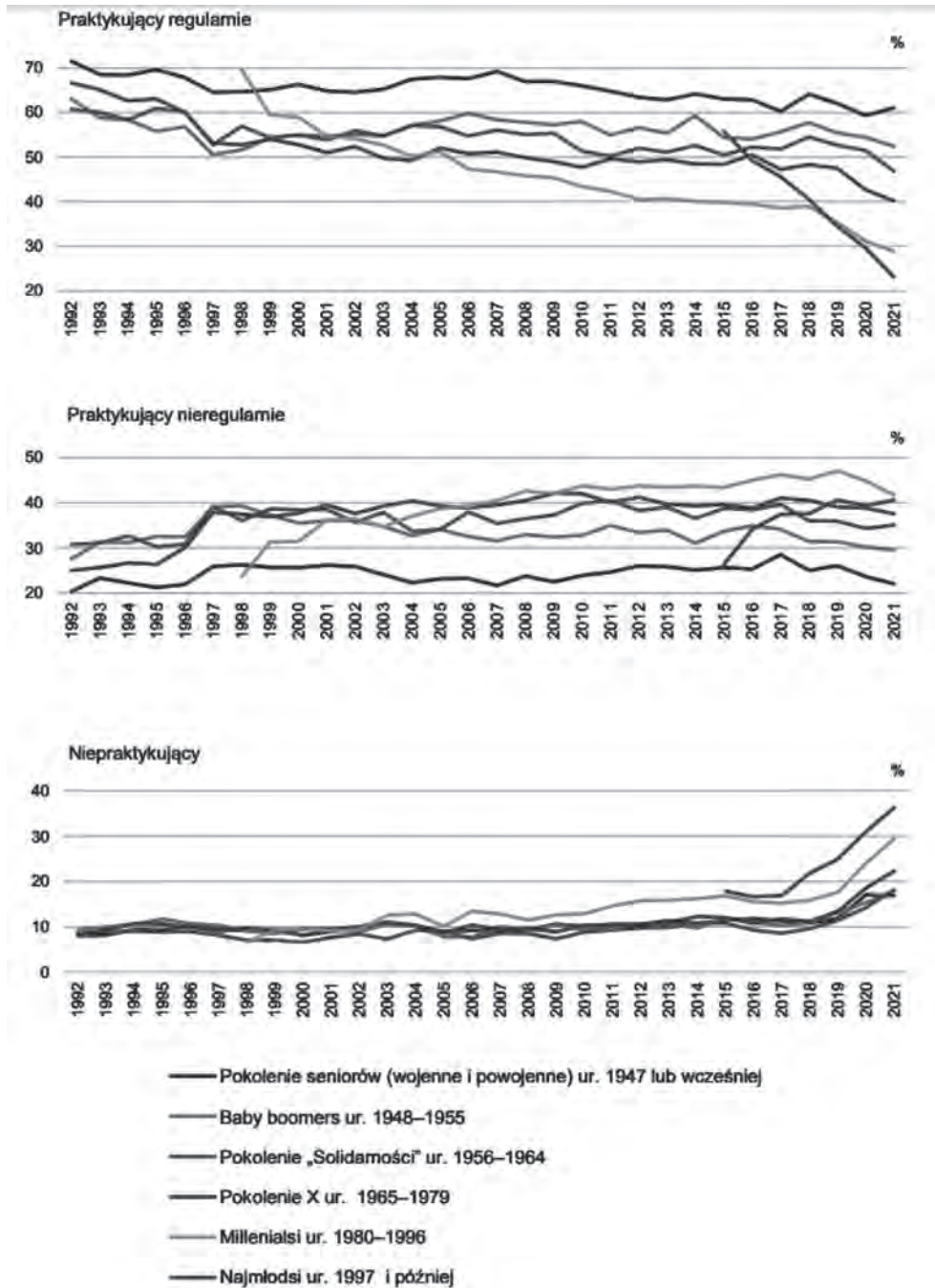
Wśród osób z wyższym wykształceniem szybko przybywa niepraktykujących (wzrost z 15,7 proc. w roku 1992 do 29,0 proc. w roku 2021). Natomiast wśród osób z wykształceniem średnim najszybciej ubywa praktykujących regularnie (z 62,5 proc. w roku 1992 do 36,9 proc. w roku 2021).

W kategorii wiekowej 18–24 lata spada odsetek wierzących – z 93 proc. w roku 1992 do 71 proc. w pierwszych ośmiu miesiącach 2021 roku. Rośnie zaś odsetek niewierzących – z 6,7 proc. w roku 1992 do 28,6 proc. obecnie. Wśród osób w wieku 25–34 lata odsetek wierzących spadł z 94 proc. do 82 proc. Wśród najstarszych, w wieku 65 lat lub więcej, spadł z 97,3 proc. do 94,6 proc. – zatem o niecałe 3 punkty procentowe. Poziom praktyk religijnych wśród respondentów w wieku 25–34 lata również spadł. W roku 1992 był to 62 proc. regularnie praktykujących i 8 proc. niepraktykujących, natomiast obecnie wartości te wynoszą odpowiednio 26 i 30 procent.

Jak podają autorzy badań, nie można wykluczyć, że dla najmłodszych ankietowanych, w wieku 18–24 lata, którzy w dużej części mieszkają z rodziną i jeszcze się uczą, zarzucenie praktykowania jest elementem emancypowania się spod wpływów rodziny i najbliższego środowiska. U nich proces toczy się szybciej, ale mniej równomiernie. W najmłodszej grupie wiekowej spada odsetek regularnie praktykujących – z 69 proc. do 23 proc. – i rośnie niepraktykujących – z 7,9 proc. do 36 proc.

„Obserwując deklaracje wiary religijnej kolejnych kohort wiekowych w okresie niemal 30 lat widzimy, że zmiany następują bardzo nierównomiernie: są znikome w pokoleniach dziadków (seniorzy i baby boomers), minimalne w pokoleniach rodziców (pokolenie Solidarności i pokolenie X), znaczące w kohorcie millenialsów i gwałtowne w kohorcie najmłodszej” – podaje CBOS. W pokoleniu X zmiany są minimalnie większe (spadek deklaracji wiary o 3 punkty procentowe). Mimo tych zmian są to pokolenia, w których odsetek wierzących nie spadł poniżej 90 proc., a niewierzących – nie wzrósł powyżej 9,3 proc. Z badania CBOS wynika, że większe zmiany obserwowane są w kohorcie millenialsów (urodzonych między 1980 a 1996 rokiem), a największe w kohorcie najmłodszej (urodzonych w roku 1997 lub później).

Wykres 1. Deklaracje udziału w praktykach religijnych poszczególnych kohort wiekowych w okresie 1992–2021

Źródło: *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, Komunikat z badań Nr 144/2021. Centrum Badania Opinii Społecznej, listopad 2021, ISSN 2353-5822, s. 14.

Natomiast proces zarzucania praktyk religijnych jest we wszystkich kohortach wiekowych wyraźny. „W 2021 roku regularny kontakt z Kościołem ma zdecydowana mniejszość millenialsów i najmłodszych (około 1/4 lub mniej), a odpowiednio prawie 1/3 i ponad 1/3 spośród nich nie ma żadnego kontaktu z Kościołem” – wynika z badania. W przypadku pokolenia Solidarności i pokolenia X regularnie praktykuje mniejszość, a prawie 1/5 i ponad 1/5 spośród nich w ogóle nie chodzi do kościoła.

Wyniki badania CBOS wskazują również na fakt, że wśród młodych spadł odsetek regularnie praktykujących z 69% do 23% (*Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, 2021, s. 10).

Przedstawiono m.in. deklaracje udziału w praktykach religijnych poszczególnych kohort wiekowych w okresie 1992–2021. Zależność udziału w praktykach religijnych od wieku jest bardzo silna. W najmłodszej grupie wiekowej spada odsetek regularnie praktykujących – z 69% do 23% – i rośnie niepraktykujących – z 7,9% do 36% (*Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, 2021, s. 10).

Warty podkreślenia jest fakt, że o ile proces zarzucania regularnych praktyk religijnych w trzech najstarszych kohortach przebiega stopniowo (w różnych tempie, ale stopniowo), to w pokoleniu X wyraźnie przyspiesza koło roku 2016, w pokoleniu millenialsów – koło roku 2018, a w najmłodszej kohorcie jest to nieprzerwany, gwałtowny „zjazd”. Natomiast odsetki niepraktykujących we wszystkich kohortach wiekowych rosną od około 2017 roku, oczywiście najgwałtowniej w dwóch najmłodszych kohortach (*Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, 2021, s. 15).

Z badań nad realizacją praktyk religijnych przez studentów

W tej części artykułu zostaną zaprezentowane wybrane fragmenty badań sondażowych przeprowadzonych wśród studentów Wydziału Nauk Pedagogicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW). Tekst nawiązuje do poprzedniej publikacji (Stochmiałek, 2020), gdzie obok podstaw teoretycznych, zaprezentowano wyniki badań nad wybranymi uwarunkowaniami religijności, ze szczególnym uwzględnieniem grupy studentów.

Uczelnia realizuje określoną misję. Jak zapisano w Statucie (por. Obwieszczenie Nr 3/2020, s. 14–15) – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie jest uczelnią publiczną, utworzoną na podstawie ustawy z dnia 3 września 1999 r. o utworzeniu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Dz. U. Nr 79, poz. 884, z późn. zm.).

Uniwersytet działa na podstawie przepisów prawa powszechnie obowiązującego, w szczególności ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668, z późn. zm.).

W Uniwersytecie działają także wydziały nauk kościelnych. Wydziały te działają ponadto na podstawie właściwych przepisów Stolicy Apostolskiej, Konkordatu zawar-

tego między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską, Umowy między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Konferencją Episkopatu Polski w sprawie statusu prawnego wydziałów nauk kościelnych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 29 września 1999 r. oraz regulaminów–statutów wydziałów nauk kościelnych. Nadzór nad wydziałami nauk kościelnych sprawuje ponadto Dykasteria oraz Wielki Kanclerz Wydziałów Kościelnych – Arcybiskup Metropolita Warszawski.

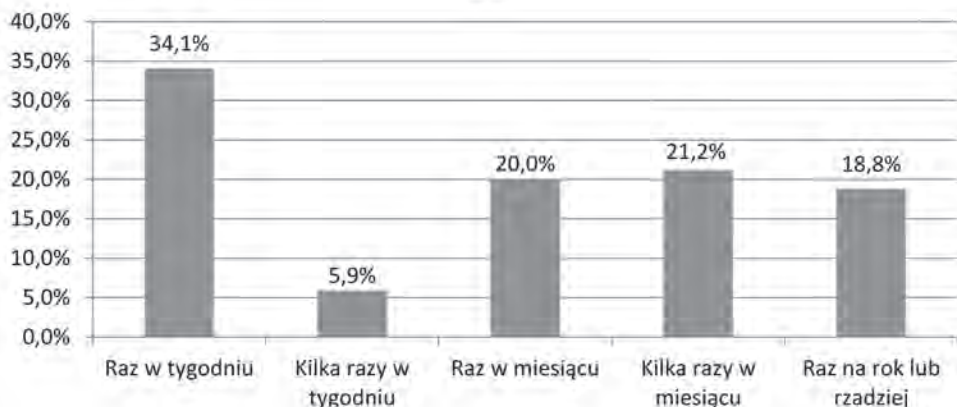
Misją Uniwersytetu jest poszukiwanie prawdy, dbanie o dziedzictwo narodowe, upowszechnianie i promowanie wartości chrześcijańskich, w szczególności katolickich, w życiu indywidualnym, społecznym, narodowym, państwowym i w ramach wspólnoty międzynarodowej. Uniwersytet przywiązuje szczególną wagę do ochrony życia i integralności każdego człowieka, godności ludzkiej, znaczenia religii w życiu człowieka, wartości małżeństwa i rodziny, troski o ubogich i wykluczonych, miłości do Ojczyzny, dialogu między narodami i religiami.

Zadaniem badań prowadzonych przez M. Sobotkę (2016) było dokonanie opisu oraz wyjaśnienie wybranych uwarunkowań religijności studentów Pedagogiki. Celem stworzenia charakterystyki religijności studentów Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego na Wydziale Nauk Pedagogicznych było zwłaszcza udzielenie odpowiedzi na pytania, jaki jest poziom oraz dominujący typ religijności wśród badanych studentów? oraz jaki jest stosunek badanych studentów do wiary i Kościoła oraz do praktyk religijnych?

Metodą wykorzystaną w badaniach był sondaż diagnostyczny a podstawową techniką zbierania danych była ankieta. Badania przeprowadzono w maju 2015 roku. Ogółem badaniem zostało objętych 85 osób. Byli to studenci niestacjonarni I roku II stopnia, kierunek: Pedagogika, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie na Wydziale Nauk Pedagogicznych.

W grupie badanej przez M. Sobotkę znalazło się 85 osób, w tym 84 kobiety. Byli to studenci w wieku od 22 do 48 lat. W kategorii od 22 do 25 lat było takich osób – 57; w wieku od 26 do 30 lat – 21 ankietowanych. W wieku 31 lat i powyżej klasyfikuje się 7 badanych.

Dokonano także charakterystyki badanej grupy w aspekcie miejsca socjalizacji, brano tu pod uwagę charakter wychowania rodzinnego respondentów. Przeważają studenci o pochodzeniu wiejskim – 31, znaczna liczba studentów pochodzi także ze środowiska małego miasta – 30. Natomiast liczebność osób z dużego miasta wynosi – 24.

Wykres 2. Udział badanych osób w praktykach religijnych

Dane: ukazane są liczbowo i sumują się do $n = 85$ osób (100%)

Źródło: M. Sobotka 2016, s. 64.

W badaniach Autorka interesowała się również wyznaniem religijnym studentów. Większość studentów uważa się za katolików – 73,5%. Pozostałe osoby określiły się, jako chrześcijanie – 22,9%, natomiast osoby bezwyznaniowe – 3,6%. Z kolei 2 osoby nie udzieliły odpowiedzi na to pytanie.

W wielu przeprowadzonych badaniach wysnuto wnioski, że praktyki religijne są bardzo licznie realizowane przez katolików. Uczestnictwo ludzi, zwłaszcza młodych, w różnego rodzaju praktykach oznacza ich przynależność do Kościoła, a także więź ze wspólnotą parafialną.

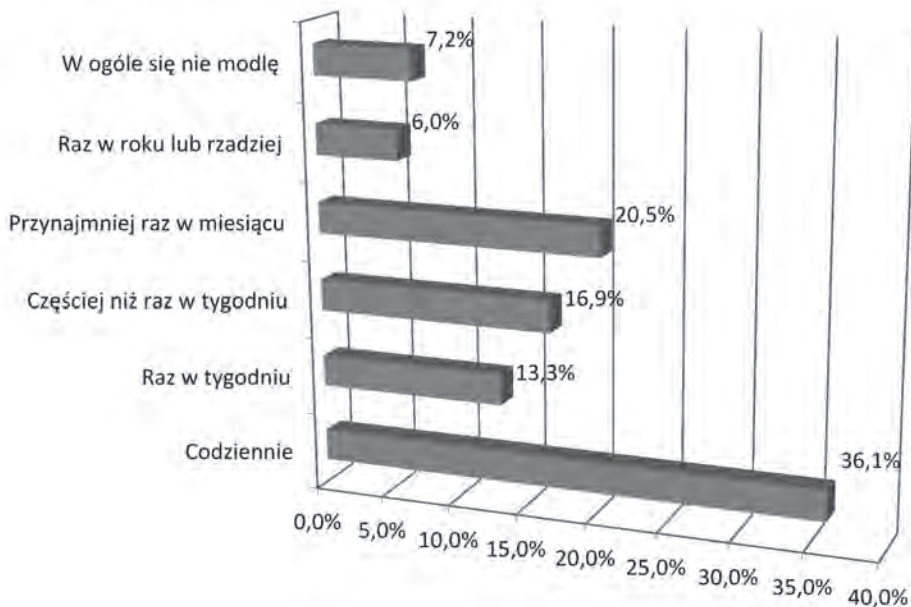
Jak kształtuje się udział badanych w praktykach religijnych? Wypowiedzi ankietowanych na to pytanie ukazuje poniższy wykres.

Największa liczba badanych studentów uczestniczy w takich praktykach, jak msze, nabożeństwa, spotkania religijne, przynajmniej raz w tygodniu – 34,1. Z kolei (41,2% osób) uczestniczy niesystematycznie, czyli albo kilka razy w miesiącu (21,2% osób), albo raz w miesiącu (20,0% osób). Ponadto 18,8% ankietowanych uczestniczy okazjonalnie, czyli raz na rok lub rzadziej, pod presją różnych powodów oraz czynników. Najmniejszą liczbę stanowią studenci, którzy uczestniczą w praktykach religijnych, tylko kilka razy w tygodniu – 5,9%.

W dalszej analizie wyników badań uwagę skoncentrowano na udziale studentów w takich praktykach religijnych, jak: pielgrzymka, modlitwa indywidualna, spowiedź święta i komunie święta.

Na pytanie: czy kiedykolwiek respondent brał udział w pielgrzymce? ponad połowa (44 osoby) spośród 85 osób odpowiedziała twierdząco.

Częstość odmawiania modlitwy przez badanych respondentów prezentowana jest na poniższym wykresie.

Wykres 3. Częstość odmawiania modlitwy przez osoby badane

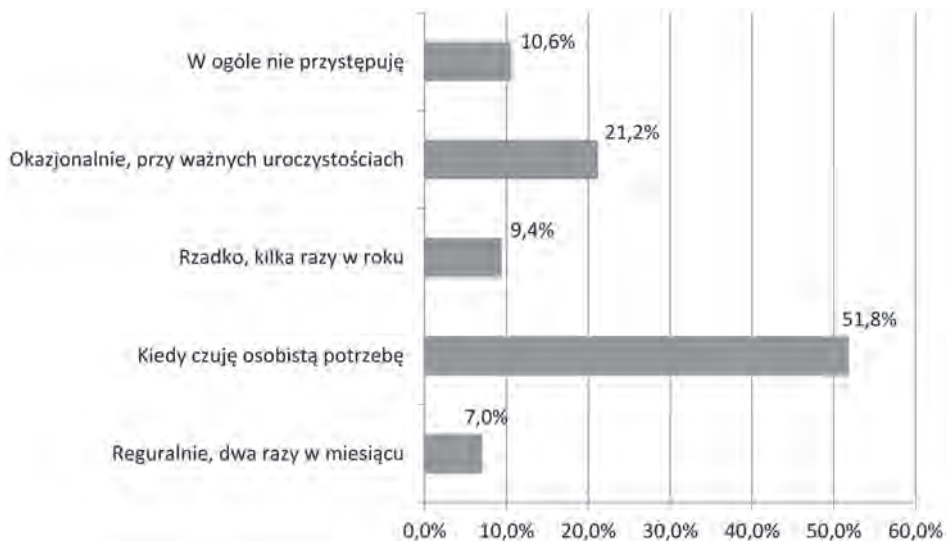
Dane: ukazane są liczbowo i sumują się do $n = 83$ osób (100%)

Źródło: M. Sobotka 2016, s. 66.

Badania wykazały, że osoby te modlą się z różną częstotliwością. Ponad 36,1% badanych odmawia modlitwę codziennie. Przynajmniej raz w miesiącu modli się 20,5% badanych, a częściej niż raz w tygodniu – 16,9%. Nieco mniej studentów – 13,3% czuje taki obowiązek raz w tygodniu. Zbędność modlitwy, czyli jej potrzebę raz w roku lub rzadziej, akceptuje 6,0% badanych. Jednak 7,2% ankietowanych w ogóle się nie modli, a 2 respondentów nie zaznaczyło żadnej odpowiedzi.

W kościele katolickim występuje obowiązek przystępowania do Spowiedzi świętej przynajmniej raz w roku, szczególnie z okazji Wielkiej Nocy. W badaniach postawiono respondentom pytanie: Jak często przystępujesz do Spowiedzi świętej? Odpowiedzi na to pytanie zestawiono na poniższym wykresie.

Z deklaracji badanych osób wynika, że obowiązek Spowiedzi świętej spełnia 51,8% respondentów, wtedy, kiedy czują osobistą potrzebę. Okazjonalnie, przy ważnych uroczystościach, spowiada się – 21,2% badanych. Pozostali spowiadają się z różną częstotliwością, czyli rzadko, kilka razy w roku (9,4%), lecz tylko 7,0% ankietowanych przystępuje regularnie, dwa razy w miesiącu. Obowiązku tego, brak przystępowania do Spowiedzi świętej, nie wypełnia 10,6% badanych.

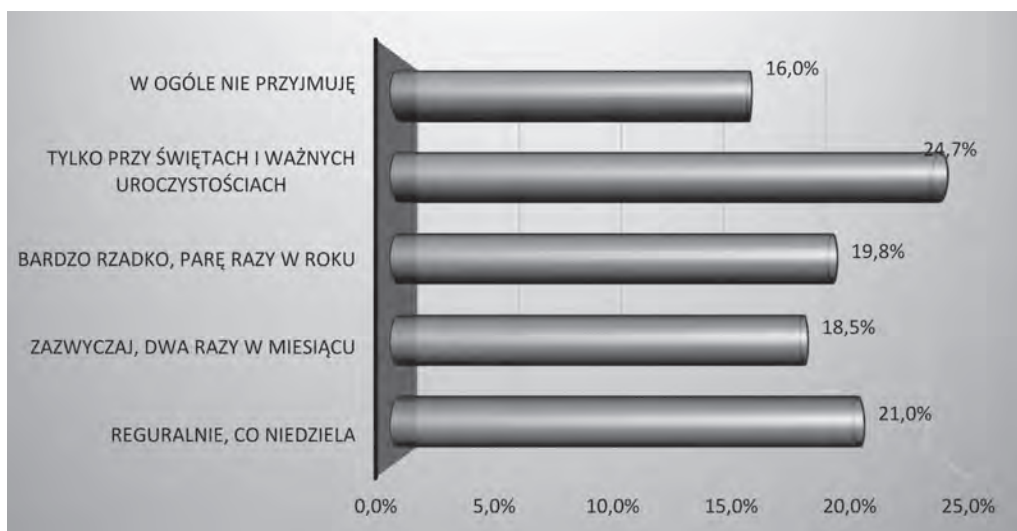

Wykres 4. Przystępowanie do Spowiedzi świętej przez osoby badane

Dane: ukazane są liczbowo i sumują się do $n = 85$ osób (100%)

Źródło: M. Sobotka 2016, s. 67.

W badaniach zainteresowano się również udziałem studentów w przyjmowaniu Komunii świętej. Wypowiedzi na te pytanie pokaże wykres poniżej.

Wykres 5. Przyjmowanie Komunii świętej przez osoby badane

Dane: ukazane są liczbowo i sumują się do $n = 81$ osób (100%)

Źródło: M. Sobotka 2016, s. 68.

Jak wynika z wykresu, do Komunii świętej tylko przy świątach i ważnych uroczystościach przystępuje 24,7% ankietowanych. Mniejsza jest liczba osób – 21,0%, które regularnie co niedzielę przystępują do Komunii, natomiast bardzo rzadko, parę razy w roku, Komunię świętą przyjmuje 19,8% badanych, niewiele mniej w tej praktyce uczestniczy zazwyczaj dwa razy w miesiącu (18,5%). Pozostałe osoby – 16,0%, w ogóle nie przyjmują Komunii. Natomiast 4 respondentów w ogóle nie udzieliło odpowiedzi na powyższe pytanie.

Uczestnictwo w praktykach religijnych, a także ogólna deklaracja wiary badanych osób, pozwalają na sformułowanie ogólnych wniosków, które dotyczą poziomu religijności. W celu bardziej dokładnego zdefiniowania religijności należy zadać pytania dotyczące jakości wiary. Ankietowani musieli utożsamić się tylko z jednym twierdzeniem. W badaniu wzięło udział 85 osób. Jeśli chodzi o wiarę w Boga, to 43 respondentów – nie ma żadnych wątpliwości co do jego istnienia. Chwilę zwątpienia w tym względzie miewa 35 ankietowanych. Nieliczni nie potrafią ocenić, czy Bóg istnieje – 3; zupełny brak wiary w Boga deklarują 2 osoby. Natomiast w obydwu kategoriach po 1 ankietowanym oświadcza, że nie wierzy w osobowego Boga, ale wierzy w inną siłę wyższą oraz czasami wydaje się, że wierzy w Boga, a czasami, że nie wierzy (M. Sobotka, 2016, s. 71).

W styczniu 2021 r. przeprowadzono własne badanie opinii studentów na temat religijności. Ankieta audytoryjna została wypełniona przez zbiorowość $N = 63 = 100,0\%$ słuchaczy studiów magisterskich II stopnia na kierunku pedagogika. Przedziały wiekowe: do 25 lat – 48 osób; 26–30 lat – 5 osób; 31–35 lat – 6 osób; powyżej 35 lat – 4 osoby. Miejsce socjalizacji to odpowiednio: wieś 19 osób, małe miasto – 15 oraz duże miasto – 29 osób.

Odpowiedzi na pytanie: W jakim stopniu religia stanowi istotne miejsce w Twoim życiu? zostały zestawione z miejscem socjalizacji badanych. Dane na ten temat zawiera poniższa tabela korelacyjna.

Tabela 1. Stopień istotności religii w życiu respondenta a miejsce socjalizacji, $N = 63 = 100\%$

Stopień istotności religii w życiu respondenta	Duże miasto		Małe miasto		Wieś		Suma końcowa	
	N	%	N	%	N	%	N	%
bardzo duży	6	20,7	3	20,0	3	15,8	12	9,1
duży	11	37,9	6	40,0	6	31,6	23	36,5
przeciętny	8	27,6	3	20,0	7	36,7	18	28,6
mały	0	0	1	6,6	1	5,3	2	3,2
bardzo mały	3	10,4	2	13,4	1	5,3	6	9,4
Jestem osobą niewierzącą	1	3,4	0	0	1	5,3	2	3,3
Suma końcowa	29	100	15	100	19	100	63	100

Tabela 2. Odpowiedzi respondentów na pytania zawarte w badaniu własnym, 2021

Jak często bierzesz udział w praktykach religijnych, takich jak: msze, nabożeństwa, spotkania religijne?	kilka razy w tygodniu	raz w tygodniu	kilka razy w miesiącu	raz w miesiącu	Raz na rok lub raz w rządziej	nie biorę udziału	Suma końcowa
Odpowiedzi	3	19	12	12	10	7	63

Jak często się modlisz?	codziennie	częściej niż raz w tygodniu	raz w tygodniu	przynajmniej raz w miesiącu	raz w roku lub raz w rządziej	w ogóle się nie modlę	Suma końcowa
Odpowiedzi	21	8	9	13	6	6	63

Jak często przystępujesz do Spowiedzi świętej?	Regularnie, dwa razy w miesiącu	Kiedy czuję osobistą potrzebę	okazjonalnie, przy ważnych okolicznościach	rzadko, kilka razy w roku	w ogóle nie przystępuję	Suma końcowa
Odpowiedzi	5	17	21	11	9	63

Jak często przyjmujesz Komunię świętą?	regularnie w każdą niedzielę	tylko przy świętach i ważnych okolicznościach	zazwyczaj dwa razy w miesiącu	Bardzo rzadko, parę razy w roku	w ogóle nie przyjmuję	Suma końcowa
Odpowiedzi	13	25	7	10	8	63

Źródło: badania własne, 2021.

Tabela 3. Odpowiedzi respondentów na temat ewentualnej zmiany poziomu religijności respondentów po wystąpieniu pandemii koronawirusa SARS CoV-2, N = 63

Po wystąpieniu pandemii koronawirusa poziom Twojej religijności:	nie uległ zmianie	zmniejszył się	zwiększył się	Brak odpowiedzi	Suma końcowa
Odpowiedzi	37	22	2	2	63

Źródło: badania własne, 2021.

Widzimy, że relacje między stopniem istotności religii w życiu respondentów a miejscem ich socjalizacji pozwalają na stwierdzenie niewielkiego wzrostu poziomu religijności (poziomy bardzo duży i duży) wraz ze wzrostem wielkości miejsca socjalizacji. Jednak te zależności wymagają dalszych obszerniejszych eksploracji badawczych.

Odpowiedzi na kolejne pytania zostały umieszczone w tabeli 2.

Interesującym w badaniach wydawało się też uzyskanie odpowiedzi na temat ewentualnej zmiany poziomu religijności respondentów po wystąpieniu pandemii koronawirusa SARS CoV-2. Obrazuje to tabela 3.

Jak się okazało, po wystąpieniu pandemii koronawirusa, poziom religijności respondentów w większości nie uległ zmianie – 37 osób oraz zmniejszył się – 22 osoby. W przypadku 2 respondentów poziom ten zwiększył się.

Badania M. Sobotki (2016) potwierdzają, że praktykowanie wiary przez studentów jest okazjonalne i wynika raczej z potrzeby osobistej, a nie akceptacji nauk Kościoła. Wydaje się, że studenci wykazują się postawą: wiara – tak, Kościół – mniej. Duża grupa, która deklaruje wiarę i przynależność do Kościoła, odrzuca podstawowe wymogi wiary. Badane osoby charakteryzują się raczej typem religijności selektywnej, czyli wybiórczej. Odnacza się ona tym, że młodzież jest przywiązana do Kościoła, należy do Niego, jednak identyfikacja jest pojmowana na swój sposób.

Zakończenie

Badania CBOS wykazały spadek odsetka regularnie praktykujących (kilka razy w tygodniu oraz raz w tygodniu) – z 69,5 proc. w marcu 1992 roku do 42,9 proc. w sierpniu 2021 roku – częściowo na rzecz praktykujących nieregularnie. Rośnie natomiast odsetek niepraktykujących, który w 2021 roku wyniósł 24,1 procent.

Jak zauważa Sobotka (2016, s. 73–74), studenci obecnie rzadko rozmawiają na temat wiary i Kościoła. Obecnie Kościół dostosowuje się do zmian, które pojawiają się w społeczeństwie. Jednak traci On na swej wartości. Kiedy ludzie idą na niedzielną Mszę świętą, to bardzo często twierdzą, że idą „do kościoła”, a nie „się pomodlić” lub też idą na „spotkanie z Bogiem”. Kościół jest interpretowany jako instytucja. Jest On niestety pojmowany instytucjonalnie, a nie jako wspólnota ludzi wierzących.

Liczba wiernych zwiększa się podczas najważniejszych świąt katolickich, czyli np. Świąt Wielkiej Nocy. Osoby takie często uważają się za wierzące, jednak niepraktykujące, czy też praktykujące niesystematycznie. Studenci, którzy deklarują istotną rolę wiary w swoim życiu, pozostają w Kościele jedynie na swoich warunkach.

Literatura

1. Bagrowicz J., *Edukacja religijna współczesnej młodzieży. Źródła i cele*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2000.
2. *Biografie rodzinne i uczenie się*, E. Dubas, A. Wąsiński, A. Słowik (red.), *Seria Biografia i Badanie Biografii*, t. 8, wydanie I, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2021.

3. Chlewiński Z., *Dojrzałość. Osobowość, sumienie, religijność*, Wydawnictwo „W drodze”, Poznań 1991.
4. Dziekoński S., Ks., *Rozwój wychowawczej myśli Kościoła na przestrzeni ostatnich wieków*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2004.
5. Głaz S., *Niektóre czynniki warunkujące przeżycia religijne młodzieży studiującej*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2009.
6. Gosztyła T., *Rodzinne uwarunkowania dojrzałej religijności młodzieży*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
7. Gurba E., Czyżowska D., Białek A., *Religijność młodych wchodzących w dorosłość a rozwój ich tożsamości i dobrostan psychiczny*, „Psychologia Społeczna” 2015, tom 10, nr 4(35).
8. <https://www.cbos.pl/PL/home/home.php> Fundacja CBOS – publikacje – komunikaty z badań CBOS, dostęp 28.11.2021
9. Krok D., *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Wydawnictwo Uniwersytet Opolski, Opole 2009.
10. Królikowska A., *Pojęcia religijne młodzieży. Badania empiryczne denotacyjnego i konotacyjnego rozumienia pojęć*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2008.
11. Kuczkowski S.J., *Psychologia religii*, Wydawnictwo WAM, Kraków 1993.
12. Mariański J., *Religijność społeczeństwa polskiego w perspektywie europejskiej. Próba syntezy socjologicznej*, Zakład Wydawniczy Nomos, Kraków 2004.
13. Matuszewski P., *Wspólnotowość a wiara religijna młodzieży*, w: *Pokolenie JPII: Dylematy światopoglądowe młodzieży*, J. Koralewicz (red.), Wydawnictwo Zysk I S-ka, wydanie 1, Poznań 2009.
14. Musiał D., *Młodzież a religia*, w: A. Rynio, K. Stępień (red.), *Bogactwo młodości. Wyzwaniem dla wychowawców XXI wieku*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2010.
15. Musiolik M., Stochmiałek J., *Przewycięzanie zjawiska funkcjonowania sekt w obszarze działania pracowników służb społecznych*, „Praca Socjalna” 2002, nr 1.
16. Nowak M., ks., *Pedagogika chrześcijańska: jej podstawy, rozwój i aktualny stan*, „Rocznik Pedagogiczny” 2004, t. 27.
17. Obwieszczenie Nr 3/2020 Rektora Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 16 października 2020 r. w sprawie ogłoszenia tekstu jednolitego Uchwały Nr 127/2019 Senatu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z 27 czerwca 2019 r. w sprawie uchwalenia Statutu Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie,
18. Oleś P.K., *Psychologia człowieka dorosłego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011.
19. *Pedagogika wobec kryzysów życiowych*, J. Stochmiałek (red.), Wydawnictwo ITeE, Warszawa–Radom 1998.
20. Pietrański Z., *Rozwój człowieka dorosłego*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1990.
21. Portalstatystyczny.pl <https://portalstatystyczny.pl/Wchodzenie> w dorosłość to wychodzenie z Kościoła. Wśród młodych spadł odsetek regularnie praktykujących z 69% do 23% – Portal Statystyczny [dostęp: 28.11.2021].
22. *Postawy społeczno-religijne Polaków 1991–2012*, L. Adamczuk, E. Firlit, W. Zdaniewicz (red. nauk.), Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2013.
23. *Praktyki religijne Polaków*, <http://www.opoka.org.pl/varia/msze/religijnosc.html> [data dostępu: 13.05.2016 r.]
24. *Psychologiczne portrety człowieka*, A.I. Brzezińska (red.), Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.

25. *Religijność i aktywność kobiet w Kościele Katolickim w Polsce. Raport z badań Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego na zlecenie Rady Duszpasterstwa Kobiet Konferencji Episkopatu Polski*, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC, Warszawa 2015.
26. *Religijność młodych na tle ogółu społeczeństwa*, Komunikat z badań Nr 144/2021. Centrum Badania Opinii Społecznej, listopad 2021, ISSN 2353-5822.
27. Rogowski C., *Pedagogika religii: podręcznik akademicki*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2011.
28. Rydz E., *Tendencje rozwojowe religijności młodych dorosłych*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2012.
29. Sobotka M., *Wybrane uwarunkowania religijności studentów pedagogiki*. Praca magisterska. Promotor: Jerzy Stochmiałek, Wydział Nauk Pedagogicznych, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2016.
30. Stasielo J., *Parafia jako środowisko edukacji religijnej współczesnej młodzieży Olsztyna*, Wydział Teologii UWM w Olsztynie, Olsztyn 2014.
31. Stochmiałek J., *Z badań nad uwarunkowaniami religijności studentów*, „Edukacja Ustawiczna Dorosłych. Journal of Continuing Education” 2020, nr 4 (111).
32. Tokarski S., *Obraz Boga a dojrzałość osobowości*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Warszawa 2011.
33. Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1668, z późn. zm.).
34. Warnick Bryan R., *Understanding student rights in schools: speech, religion, and privacy in educational settings*, Teachers College Press, Teachers College, Columbia University, New York 2013.
35. *Wybrane zagadnienia interwencji kryzysowej*, W. Badura-Madej (red.), Wydawnictwo Intertart, Warszawa 1996.
36. Wysocki A., *Ontologiczne podstawy edukacji religijnej w chrześcijaństwie*, „Kultura-Społeczeństwo-Edukacja” 2015, nr 1 (7).

prof. dr hab. Jerzy Stochmiałek – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie